

Een politiek proces tegen Everard en Victor Hermans c.s.¹

Een rel op de Oelemarkt in 1839

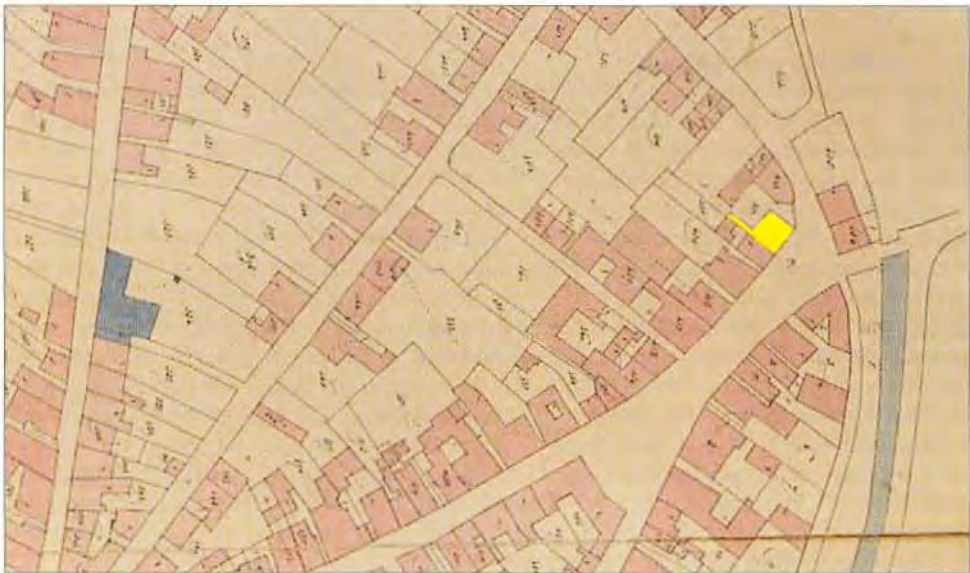
door Emile Haanen

Inleiding

Op 22 juni 1839 werd het oostelijk gedeelte van Limburg door België aan de Nederlandse regering overgedragen conform het Scheidingsverdrag. Koning Willem I belastte een tweetal commissarissen met het voorlopig bestuur over 'de weder in bezit genomen landstrecken in Limburg'.²

Omdat de Limburgers als nieuwbakken Nederlanders niet bovenmatig enthousiast reageerden op hun pas verworven nationaliteit, werden al vrij snel maatregelen getroffen om iedere mogelijke vorm van verzet te signaleren en door strafrechtelijke vervolging de kop in te drukken. De marechaussee diende ieder beledigend of aanstotelijk liedje of leuze aan justitie te melden, zodat rechtsmaatregelen ingeleid konden worden. Tevens moest uitvoerig rapport opgemaakt worden van zulke zaken. Deze als vertrouwelijk te behandelen verslagen werden dan naar het ministerie van Oorlog in Den Haag gestuurd.³

De Officier van Justitie Strens⁴ te Roermond zat aanvankelijk met het probleem op grond van welk strafrechtelijk artikel personen die leuzen riepen zoals *Vivat Belges of dergelijke* vervolgd konden worden. Ook de om advies gevraagde procureur-crimineel⁵ in Maastricht wist dat niet. Hij vroeg op zijn beurt weer advies aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden. Procureur-generaal De Bordes vond dat gebruikmaking van artikel I van de wet van 30 juni 1830 de meeste kans op succes bood.⁶ Dit artikel heeft betrekking op majesteitsschennis. Het stelt iedereen strafbaar die het gezag van de koning of de rechten van het koninklijk stamhuis aantast. Daarvoor kan

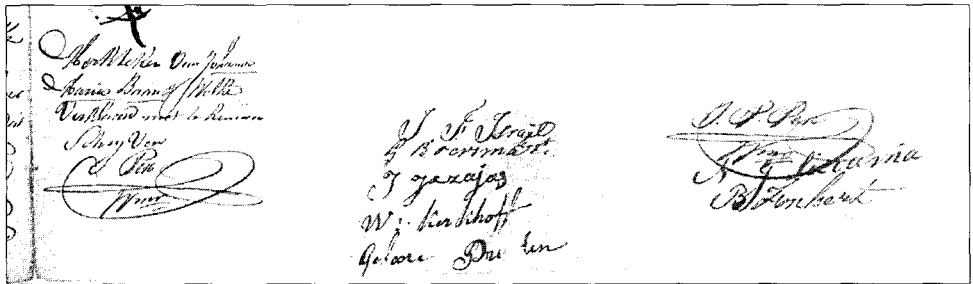
Detail kadastrale kaart 1843. Oelemarkt en omgeving; het gele vlak is de herberg van de weduwe Kerkhoff-Princen.

men een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar krijgen!⁷ Het roepen van de gewraakte kreten ziet De Bordes als aantasting van het *hersteld* gezag van de koning en de rechten van zijn huis op de - door België - afgestane landstreken.⁸

De Limburgse bevolking was van dit soort correspondentie uiteraard niet op de hoogte. Wel mag aangenomen worden dat men heel goed wist dat opstandig gedrag geen of nauwelijks resultaat zou hebben en bovendien gestraft zou worden. Dat wil dan niet zeggen dat de bevolking geen uiting gaf aan haar gevoelens van onvrede. Op vele plaatsen in Limburg gaf men daar openlijk blijk van. Zo ook in Weert.

Historicus Verbeet meldt in zijn proefschrift dat op 5 september 1839 een patrouille van de marechaussee gemolesteerd werd na sluitingsuur bij de herberg van weduwe Kerkhoff.⁹ In werkelijkheid was de gang van zaken anders. Het gebeuren vond trouwens plaats op zondag 1 september 1839. Wat was er dan wel aan de hand en hoe liep het allemaal af?

Als bijlage is toegevoegd een overzicht van alle getuigen en verdachten met leeftijd, beroep en woonadres.

The image shows a rectangular section of a document with handwritten text and signatures. On the left, there is a vertical list of names: 'Maria Baens', 'Van der Linden', 'Van der Linden', 'Van der Linden', 'Van der Linden', 'Van der Linden'. Below this list is a large, stylized signature. In the center, there is a signature 'J. P. Pex' followed by 'N.G. Siccama' and 'B. Fonkert'. To the right, there is another signature 'J. P. Pex' followed by 'N.G. Siccama' and 'B. Fonkert'.

De handtekeningen onder het proces-verbaal. Links het handmerk van Maria Baens, in het midden de handtekeningen van de infanteristen en de weduwe Kerkhoff, rechts die van de marechaussees.

De visie van de marechaussee

Volgens het proces-verbaal en een tweetal officiële verslagen verliep het evenement als volgt.¹⁰ In de herberg van weduwe Kerkhoff-Princen op de Oelemarkt¹¹ waren een drietal infanteristen, allen tijdelijk rijksambtenaar bij de in- en uitvoerrechten, ingekwartierd. Dit waren de sergeant Johannes Frederik Israël en de fuseliers Gosse Boersma en Izac Jesaias. Zij hoorden om kwart over elf 's avonds op de deur van het etablissement kloppen. De weduwe liet niemand meer binnen, omdat 11 uur de officiële sluitingstijd was.¹² Desondanks riep dit bij de kloppenden ergernis op en zij riepen haar toe: "Dan moeten die lelijke Hollanders er ook uit." Inmiddels had zich bij de voordeur al een groep van acht à tien man verzameld, zo constateerde sergeant Israël, toen hij de deur namens de herbergierster opende. Er was namelijk opnieuw geklopt. Hij vroeg hun wat ze nu eigenlijk wilden. Hierop zei een der baldadigen, dat dat hem niet aanging en dat zij naar binnen wilden.¹³ De menigte verspreidde zich toen er een drietal marechaussees kwam. Nauwelijks had deze patrouille zijn weg richting Hogesteenweg vervolgd of deze gezagshandhavers hoorden een samenrotting van vier of vijf personen zingen en schreeuwen: "Wij zingen een mooi Belsch liedje, Vivent le Belge enz. De patrouille, bestaande uit wachtmeester J.P. Pex, N.G. Siccama en B. Fonkert¹⁴, snelde daarop verder de Hogesteenweg op. De zangers vluchtten een huis binnen. Een vrouw, die zich bekendmaakte als Geertrui Bijlmakers-Korsten, posteerde zich in de deuropening van de bewuste woning. De wachtmeester vroeg haar of het huis soms een herberg was en

of de mannen die zopas het huis binnengegaan waren, daar ook wel woonden. Op de eerste vraag antwoordde zij met nee en op de tweede met ja. De volgende dag gaf ze desgevraagd aan twee van de mannen te kennen. De ene was haar zoon Laurens, de andere de inwonende Peter Jan Klauwers.¹⁵

Terwijl wachtmeester Pex met mevrouw Bijlmakers converseerde, was ondertussen een groepje mannen, betiteld als belhamels, voor huize Kerkhoff teruggekeerd en had daar op de deur geslagen. Weer werd er geschreeuwd: "*De Hollanders moeten er uit.*" De sergeant maakte de deur weer open om de hulp van de marechaussee in te roepen. Maar daar kreeg hij weinig kans voor. Ze vroegen hem of hij soms de kastelein was, waarop hij nee zei en eraan toevoegde dat het tijd was dat ze naar huis gingen. Daarop werd hij onverhoeds aangevallen en door de goot of het riool gesleept. Fuselier Boersma schiet dan zijn baas te hulp, maar ook hij wordt aangepakt en ondergaat dezelfde behandeling. Sergeant Israël weet te ontsnappen en gaat een geweer halen. Hij wil daarmee een schot in de lucht lossen om een noodsein af te geven. Als hij terugkomt, willen ze zijn geweer afnemen. Dat lukt niet omdat zijn soldaten met hulp van de weduwe en haar dienstmeid Johanna Maria Baens hem ontzetten.¹⁶ Bij dit alles had de dappere sergeant nog kans gezien een van kwaadwilligen aan te houden en naar binnen te trekken. Dit was Everard Hermans, de achtentwintigjarige ongehuwde zoon van de molenaar.¹⁷ Na hun oponthoud bij huize Bijlmakers waren de marechaussees weer naar de onheilsplek teruggekeerd en toen ze daar aankwamen, sloeg de op de Oelemarkt aanwezige menigte op de vlucht. De vastgehouden Hermans werd aan hen overgedragen en daarna in het huis van bewaring op het stadhuis vastgezet en vervolgens op transport naar Roermond gesteld. Everard Hermans zou inmiddels verklaard hebben dat zijn broer Jan Hubert en hun knecht Baptist ook bij het voorval aanwezig waren. Dan waren zij medeplichtig, volgens de visie van wachtmeester.

Het opsporingsonderzoek

Uit het proces-verbaal van wachtmeester Pex valt niet op te maken wie nu wat heeft gedaan. Een bekentenis is er niet.

Officier van justitie Strens vindt de zaak belangrijk genoeg om de rechter van instructie¹⁸ Geradts voor te stellen een onderzoek te beginnen. Strens is van mening dat op grond van het proces-verbaal alle personen die daarin genoemd worden en die met het voorval direct te maken hebben, namelijk de twee Hermansen, hun knecht Baptist, Bijlmakers en Klauwers en anderen, plichtig of medeplichtig zijn aan drie delicten, te weten:

- het zingen van Belgische liedjes en het roepen van '*Vivent les Belges*';
- het mishandelen van Israël en Boersma onder het roepen van '*De Hollanders moeten er uit*';
- het veroorzaken van burengerucht en verstoring van de rust.

Vrederechter Janssens in Weert moet de genoemde en andere personen, die toelichting kunnen verschaffen over de gepleegde strafbare zaken, onder ede gaan verhoren. Hij krijgt bij brief van 6 september nauwkeurige instructies van de Roermondse rechter. Zo moet Janssens de aard en de inhoud van de Belgische liedjes die door de beklaagden gezongen zijn en andere oproerige kreten opsporen. Ook de aard van de mishandelingen dient hij vast te stellen en op welke wijze de rust is verstoord.¹⁹

Op voorstel van Strens zal rechter Geradts de beschuldigde Everard ondervragen, die in verzekerde bewaring wordt gesteld. Rechter Geradts gaat akkoord.²⁰ Hij ondervraagt Everard op 5 september in het arresthuis in Roermond. De aanklacht wordt verfijnd en meer in juridische termen vertaald. Het zingen en roepen van Belgische liedjes en leuzen wordt nu opgevat als het aantasten van het hersteld gezag van de koning en zijn rechten op Limburg.

Oelemarkt richting Hoogstraat (circa 1975). Rechts op foto café "De Brouwer" in gerenoveerde staat, eertijds de herberg van de weduwe Kerkhoff.

De beklagde ontkent dat hij schuldig is aan het hem ten laste gelegde. Wie had ook anders verwacht. Everard Hermans stelt met zijn lezing van het gebeure het geheel in een ander daglicht. Hij kwam die avond uit de herberg van Gruythuysen op de Maaspoort²¹ en hoorde een hoop herrie in de buurt van de Oelemarkt. Hij wilde daar eens poolshoogte gaan nemen om te kijken of zijn broer daar soms bij was. Deze was er niet en toen wilde hij in de herberg van de weduwe Kerkhoff een glas bier gaan drinken. Daarop werd hij gepakt en geslagen door een sergeant en een soldaat. Zijn vest was op vier plaatsen gescheurd en zijn buis op één plaats. Getuigen van dat voorval waren de weduwe Kerkhoff, haar dienstmeid en één van de nachtwakers met de naam Hubert. Voor de rest heeft hij niemand gezien, die hij kende.²²

Inmiddels was vrederechter A.W. Janssens²³, van beroep geneesheer, in actie gekomen. Hij begint al op dinsdag 3 september met een eigen opsporingsonderzoek, omdat hij gehoord heeft dat er twisten en baldadigheden op de Oelemarkt hadden plaatsgevonden. Hij hoort de weduwe Kerkhoff, haar dienstmaagd Baens en Martin Naus, bode op Roermond. Op 4 september ondervraagt hij sergeant Israël en fuselier Boersma, die geen nieuwe feiten over de toedracht meer naar voren brengen en verder nog kleermakersgezel Gerard van de Laar en Elisabeth Konings, de vrouw van orgelspeler Hendrik Hoeben. Donderdag 5 september worden door hem nog kleermakersknecht Jacob Koolen en tabaksfabrikant A.F.L. Smidts ondervraagd. Wachtmeester Pex met zijn twee ondergeschikten worden niet opgeroepen. Blijkbaar vindt Janssens dat om de een of andere reden niet nodig. Al deze verklaringen zond de vrederechter op 6 september naar Roermond met de mededeling dat hij nog niet iedereen had kunnen spreken. Interessant is Janssens' omschrijving van het gebeure. Hij is duidelijk gematigd, want

hij spreekt alleen maar over baldadigheden en vechterij. Het politieke aspect waarop het Openbaar Ministerie in Roermond zo de nadruk legt, laat hij geheel achterwege. Hoewel Janssens²⁴ niet als pro-Belgisch bekend staat, lijkt het er sterk op dat hij de zaak niet tot buiten proporties wil opblazen en probeert hij de schade te beperken.

Dit alles mocht niet baten, want de vrederechter ontvangt op 7 september de hierboven vermelde instructies uit Roermond, waar wel vanuit een politieke optiek gehandeld wordt. Janssens begint dan opnieuw met het horen van getuigen. Hij onderzoekt nu het met opzet zingen van Belgische liedjes en het roepen van *Vivent le belge* en het mishandelen van twee infanteristen door Hermans c.s.

De twee marechaussees, één was verhuisd, die nu wel gehoord worden, voegen niets wezenlijks aan hun eerdere verhaal toe.

De getuigenverklaringen

Janssens roept iedereen op die licht kan brengen in deze zaak. Dat betekent dat er steeds meer getuigen opgeroepen worden. Want getuigen noemen weer namen van andere mogelijke getuigen, die dan ook weer gehoord dienen te worden. Het wordt een uitdijend heelal. Er worden niet minder dan **dertig** getuigen gehoord in drie rondes. Wat verklaren al deze getuigen?

De herbergierster Wilhelmina Kerkhoff-Princen kon een belangrijke getuige zijn. De rel vond uiteindelijk in en rond haar etablissement plaats. Zij verklaart dat zij eerst de menigte buiten had willen misleiden door de kaars in de voorkamer uit te blazen, zodat het leek alsof ze naar bed gingen. Ze ging zelf naar achter en ging terug toen de dienstmeid haar riep dat er herrie tussen de soldaten en omstanders op straat was ontstaan. Ze zag er buiten een paar op de grond liggen. Één meende ze te herkennen. Dat was molenaar Jan Hubert Hermans, die zij toeriep: *"Men zoude zeggen Jan Hubert! dat gij wijzer zoudet zijn, gij hebt nauwelijks een half jaar gezeten of gij zijt al wederom bezig. Schaamt u."* Daarop kon de sergeant zich vrijmaken en ging bebloed en beslijkt naar binnen om zijn geweer te halen. De snaphaan stak hij buiten de deur omhoog. Terstond wilden enigen hem die afnemen, maar dat heeft zij met hulp van haar dienstmeid voorkomen. De sergeant en soldaat Boersma hebben daarop nog Everard Hermans mee naar binnen getrokken. Daarna werd met alle geweld op de deur geslagen en één riep er: *"Vrouw Kerkhoff! ik neem u tot getuige als mijn broeder mishandeld wordt."* Haar voordeur liep als gevolg daarvan schade op. De vierentwintigjarige dienstmeid Baens brengt weinig nieuws. Zij vertelt dat om 11 uur de laatste drie klanten de tapperij verlaten hadden, waarna ze de deur had gesloten. De klanten waren de hoedenmakers Peter Thijssen en Willem op 't Roodt; de derde kende ze niet. Later blijkt dit Martin Naus te zijn. Zij woont pas vijf weken in Weert en kent nog bijna niemand.

De herbergierster beticht dus niemand bij naam van enige wandaad en houdt alles oppervlakkig.

De vrederechter laat in de tweede ronde dagvaarden Peter Thijssen en Willem op 't Roodt, tapper Pieter Gruythuisen, nachtwaker Hubert Koppers en opnieuw hoort hij bode Martin Naus, fabrikant Arnold Smidts, Elisabeth Konings, Gerard van de Laar en Jacob Koolen.

Wat verklaren de laatste cafégangsters van herberg Kerkhoff, te weten Peter Thijssen van de Beekstraat, Willem op 't Roodt van de Maaspoort en Martin Naus uit de Schoolstraat. Naus verklaart dat hij samen met Thijssen en Op 't Roodt om 11 uur het taphuis van weduwe Kerkhoff verlaten heeft en dat ze buiten nog wat hebben nagepraat. Toen kwam er uit de Hoogstraat een groep schreeuwende lieden aanzetten, die nog een borrel bij de weduwe wilden gaan drinken. Dat waren de gebroeders Bijlma-

kers, Pieter Jan Klauwers, Jacob Koolen, Gerard van de Laar, Leonard Stultiens en Hubert Lamerix of Laemers, ook wel Gielissen Bert genaamd. Zij wonen op de Hogesteenweg of in het Morgat en moeten dus over de Oelemarkt naar huis. Later heeft Gerard Reemers, die in de Beekstraat woont, hem verteld dat hij er ook bij was. De deur van de inmiddels gesloten herberg werd door de sergeant geopend. Kleermaker Leonard Stultiens die vooraan stond, werd door hem teruggestoten. Stultiens nam dat niet en zei tegen de sergeant dat dat geen manier van doen was en gaf hem te verstaan dat hij dat niet meer opnieuw moest doen. De sergeant was daarvan niet bepaald onder de indruk en greep Stultiens vast. Daarop hebben alle andere aanwezigen de sergeant omsingeld en aangevallen. Bij aankomst van de marechaussee is de groep gevlucht. Leonard Stultiens is toen samen met de pruikenmakers Laurens en Godfried Bijlmakers, dagloner Peter Jan Klauwers en linnenwever Hubert Lamerix de Hogesteenweg opgegaan, waar terstond vermoedelijk door de Bijlmakersen "*Vivent les Belges*" geroepen werd, naast Belgische liedjes, waarvan hij de tekst niet kent. De marechaussee is er direct achteraangegaan. Hij is ook de Hogesteenweg opgegaan en is aan de deur bij Elisabeth Konings, waar ook Jacob Koolen en Gerard van de Laar stonden, nog blijven praten. Daarna wilde hij naar huis gaan, waarbij hem een soldaat voorbij kwam lopen die de marechaussee ging halen, omdat men de sergeant weer aangevallen had. Hij is toen weer teruggegaan en zag dat er met *kluppels* op de deur van de weduwe Kerkhoff geslagen werd. Ook hoorde hij toen Victor Hermans roepen: "*Laat mijn broeder uit.*" Later zag hij dat Everard Hermans door de marechaussees werd weggevoerd. De sergeant kwam daarna naar hem toe en heeft hem naar zich toe getrokken en zijn kiel gescheurd.

Getuige Willem op 't Roodt voegt nog iets toe. Hij is samen met Peter Thijssen, zoals vele anderen, ook de Hogesteenweg opgegaan, waar hij heeft horen zingen: "*Vivat ons Belgen nation, Vivat de koning Leopold.*" De verdere tekst was hij vergeten. Daarna is hij door de Hegstraat naar de Markt gelopen.

Oelemarkt richting Hogesteenweg/Biest. Begin 20e eeuw. Het laatste huis links was de herberg van de weduwe Kerkhoff.

Hoewel vele namen genoemd worden, wordt volstrekt niet duidelijk wie er gezongen heeft. Het begin van de agressie wordt bij de infanteristen gelegd.

De getuigen die we nu aan het woord zullen laten, zijn Elisabeth Konings, Gerard van de Laar en Jacob Koolen, kleermakersgezellen, beiden inwonend bij kleermaker Jan Wensching of Wissing en allen wonen op de Hogesteenweg.

Huisvrouw Konings was op de bewuste zondagavond al naar bed, maar door het rumoer is ze opgestaan en aan de deur gaan kijken. Ze zag o.m. de gebroeders Bijlmakers, Peter Jan Klauwers, Peter Thijssen, Jacob Koolen, Gerard van de Laar en Martin Naus de Hogesteenweg opkomen. Deze laatste drie zijn bij haar blijven staan; de anderen gingen verder en ze heeft hen horen zeggen dat de marechaussee achter hen aan zat, maar dat deze hen toch niets kon maken. Daarna kwamen ook nog Jacob Koolen, Gerard van de Laar en Martin Naus bij haar staan. Zij heeft ook gehoord dat er Belgische liedjes gezongen werden. Het geluid kwam uit de buurt waar de Bijlmakersen heen gegaan waren. Jacob Koolen heeft de zangers nog gewaarschuwd met de woorden: "*Wacht u, wees voorzichtig.*" Ten slotte heeft ze gehoord hoe Arnold Smidts, die zij aan de stem herkende, riep: "*Vrouw Kerkhoff brengt licht of zij maken hem kapot.*" Ze is toen gaan kijken en zag op afstand een man, waarschijnlijk Everard Hermans, op de grond liggen. Ze is daarna teruggegaan en zag een drietal mannen met knuppels voorbijkomen, onder wie Victor Hermans. Uiteindelijk is ze bij Margaretha van Dooren die over de onderdeur hing, blijven staan, waar ze beiden gezien hebben hoe Victor Hermans en de andere twee met knuppels fors op de deur van de weduwe sloegen. Daarna riep Victor Hermans dat hij de weduwe tot getuige nam, als ze zijn broer iets kwaad deden. De marechaussee kwamen, waarop de deugnieten het hazenpad kozen. Ze hebben daarna Everard Hermans opgehaald. Deze viel, waarop de marechaussee zeiden, na hem met de voet gestoten te hebben: "*Sta op, deugniet.*" Ze hebben toen Hermans weer mee naar binnen genomen en na enige tijd gebonden afgevoerd. Van een zekere Ketelaars heeft ze gehoord dat de knecht van Hermans een van de drie was die met de knuppels geslagen had.

Mevrouw Konings noemt dus de naam van iemand - Victor Hermans - die een strafbaar feit heeft begaan. Dat dit gevolgen zou hebben, zal nog wel blijken.

Kleermakersgezel Gerard van de Laar heeft gehoord dat er op de Hogesteenweg Belgische liedjes gezongen werden, maar weet niet wie dat gedaan zou kunnen hebben. Wel heeft hij de tekst verstaan: "*Vivat ons Belgen nation, Vivat de koning Leopold.*" Dat Jacob Koolen de zangers heeft gewaarschuwd, weet hij ook. Samen met Jacob heeft hij toen Peter Thijssen, die dronken was, naar huis gebracht.

Jacob Koolen verklaart, dat hij het taphuis van Joost Luyten in de Hoogstraat om 11 uur verlaten heeft in gezelschap van Godfried Bijlmakers om samen naar huis te gaan. Toen ze op de Oelemarkt kwamen, zagen ze voor de deur van de weduwe Kerkhoff Laurens Bijlmakers, Peter Jan Klauwers en Leonard Stultiens en nog een paar anderen, die hij niet kende. Op hetzelfde ogenblik ging daar de deur open en pakte de sergeant Leonard Stultiens vast. Hij bevestigt dat hij de zangers gewaarschuwd heeft. Aan de stemmen meent hij Laurens Bijlmakers en Peter Jan Klauwers herkend te hebben.

Aan de overkant van de herberg op de Oelemarkt woont Arnold Smidts. Hij geeft geen beroep op en verklaart verder dat hij op de bewuste zondagavond aan de deur van zijn buurman Cornelis Boonen en diens zoon Louis stond te praten. Hij zag dat enige personen aan de deur van de weduwe Kerkhoff klopten en rumoer maakten. Boonen zei: "*Het is toch infame, dat die straatjongens zoo den meester maken, de gendarmen moesten nu eens komen en er maar eenige van mede nemen.*" Op dat ogenblik kwamen de marechaussee's. Even later zag hij vanuit zijn slaapkamerraam dat de sergeant en de

Zicht op Hogesteenweg vanuit Emmasingel/Oelemarkt (circa 1966). Links op de foto nog een gedeelte van de herberg. De Hogesteenweg is al bijna geheel afgebroken.

soldaat gegrepen werden en op de grond gegooid en terwijl deze gestampt en geslagen werden, werd er geroepen: "Gij bliksemsche Hollanders." Vanuit het venster riep hij de weduwe Kerkhoff om licht te brengen omdat zij hen anders kapot zouden maken. Zij bracht het licht ook. De sergeant is daarna naar binnen gegaan om zijn geweer te halen. Smidts dacht dat het ketste. Het geweer werd door omstanders beetgepakt. Iemand, die het geweer nog vasthield, werd uiteindelijk naar binnen getrokken. Verder zag hij dat drie personen met knuppels op de deur sloegen. De sergeant maakte de deur open en zei tegen de inmiddels gearriveerde wachtmeester, dat ze er één vast hadden. De weduwe Kerkhoff bracht in het midden, dat hij reeds ontsnapt was. Dat werd door de sergeant tegengesproken, omdat alles goed op slot was. De gevangene werd naar buiten gevoerd en op de grond geworpen. Vervolgens werd hij door de soldaten en de marechaussees gestampt en geslagen. De wachtmeester heeft hem daarna ook nog eens gestampt. Ze hebben hem toen weer naar binnen gebracht en na zes minuten is hij door de marechaussees afgevoerd.²⁵

Smidts kan geen namen noemen. Hij is merkwaardig genoeg wel in staat om 's avonds van de overkant van de Oelemarkt alles goed te volgen en de herbergierster op te roepen de infanteristen met licht bij te staan.

Dan komen de twee personen aan bod die door de gearresteerde Everard genoemd zijn. De eerste is Pieter Gruythuysen, tabaksfabrikant en herbergier op de Maaspoort, die verklaart dat de drie gebroeders Hermans met hun knecht bij hem zijn geweest en tegen sluitingstijd vertrokken zijn. De tweede, nachtwacht Hubert Koppers, weet het verhaal wat extra kleur te geven. Hij heeft op de Hogesteenweg een hoedje van de marechaussee opgeraapt en op de Oelemarkt nog een politiemuts en aan de eigenaars teruggegeven. Hij heeft gekraak gehoord buiten de Hoogpoort, alsof er daar hout in stukken

gebroken werd. Even later werd Everard Hermans naar buiten gesleept, waar hij geschopt en geslagen werd. De marechaussee die buiten de Hoogpoort was gaan kijken wat daar loos was, kwam terug en nam Hermans ook nog eens onder handen. Tegelijkertijd zei de wachtmeester tegen hem: *"gij waard werd dat ik u op het punt van mijn sabre stak"* en gaf toen opdracht hem te riemen en naar het kot te brengen. Getuige van dit drama was ook pruikenmaker Hendrik Terken. Deze had nog tegen hem gezegd, dat als het zijn zoon zou zijn geweest die zo mishandeld werd, hij er zeker eentje dood zou hebben gestoken. Overigens stond de hele Oelemarkt vol volk en sommigen stonden in hun nachtkleding voor de vensters te kijken, weet Koppers te melden.

Voor de derde getuigenronde worden opgeroepen Cornelis Boonen, zijn zoon Louis, Margaretha van Dooren, Andreas Ketelaars en Hendrik Terken om op 14 september 1839 op het stadhuis te verschijnen en daar hun zegje te doen.

Weduwnaar Cornelis Boonen, winkelier van beroep, verklaart dat hij vanwege het geraas en getier op de Oelemarkt uit bed is opgestaan. Hij zag een hoop volk, dat zich na aankomst van de marechaussee verspreidde. Tegen zijn zoon zei hij dat het juist goed was, dat de marechaussee die schreeuwers en straatjongens vervolgde. Na een poosje zag hij dat Martin Naus, die zich naast zijn huis in een steegje had geposteerd, riep: *"Gaat naar huis, jongen, gij hebt daar niets mede te stellen en gij hebt alreeds genoeg geleerd"*, waaraan hij vermoedelijk nog toevoegde: *"zij zouden u zomwijlen weder op het kot kunnen zetten, zoo als gepasseerden zondagavond met u geschied is."*

Zoon Louis Boonen, landbouwer, verklaart met Arnold Smidts gesproken te hebben. Het enige nieuwe dat hij weet te melden, is dat hij enkele dagen na het voorval in de herberg van de weduwe Kerkhoff Isidoor Ceijsens heeft horen zeggen, dat Everard Hermans mishandeld was geworden. De dienstmeid van Kerkhoff had daaraan nog toegevoegd dat zijn neus en mond gebloed hadden en Ceijsens had ook gezegd dat er geschoten was, waarop de meid zei: *"Ja, dat de vlam mij langs de arm afbrande."*

De ongehuwde Margaretha van Dooren weet aan het bekende verhaal niet echt iets toe te voegen evenmin dagloner Andreas Ketelaars. Barbier annex pruikenmaker Hendrik Terken weet nog dat bij het huis van de weduwe Kerkhoff een man die op de grond lag, door de marechaussee gestampt werd en bij de weduwe in huis werd getrokken. De wachtmeester had geroepen: *"ringt hem maar goed, ik steek hem meteenen aan het punt van mijnen sabel."* Hij is aan het raam gaan luisteren en hoorde iemand zeggen, dat hij Everard Hermans heette.

Er blijft er nog eentje over om gehoord te worden. De marechaussee Bastiaan Fonkert woont in Susteren en valt daarmee buiten het bereik van het Weerter vrederecht.

Naar de molenaarsknecht Baptist heeft de vrederechter navraag gedaan. Deze schijnt pas in Weert te wonen. Niemand van de getuigen kent hem. Zijn baas heeft Janssens verteld dat hij Matthijs of Matties heet. Meer wist hij ook niet.

Janssens stuurt deze mededelingen samen met de beëdigde getuigenverklaringen op naar de rechter van instructie in Roermond.

Een nieuw delict en een nieuw getuigenverhoor

Na lezing van de stukken stelt de officier van justitie aan de rechter van instructie het volgende voor. De aanklacht kan met een vierde punt worden uitgebreid, namelijk het gedeeltelijk vernielen van de voordeur bij de weduwe Kerkhoff. Van het plegen van deze strafbare handeling worden Victor Hermans, Godfried Bijlmakers, Leonard Stultiens en Hubert Lamerix, bijgenaamd Gielissen Bert, door Strens verdacht. Deze vier zijn vermoedelijk ook medeplichtig of plichtig aan de eerder genoemde misdrijven. De vijf eerder aangeklaagden zouden ook wel eens medeplichtig kunnen zijn aan de vernielingen van de voordeur. Totaal zijn er dus negen verdachten.

Op 25 september gelast de rechter een nieuw getuigenverhoor om dit nieuwe punt te onderzoeken. Vrederechter Janssens kan weer opnieuw beginnen. Hij gaat Wilhelmina Kerkhoff-Princen, haar meid Joanna Maria Baens, de zadelmaker Peter Jansen, de koperslager Hubert Poelmans, Francis Gubbels, Isabella Knapen, Barbara van Moll-Hillekens, de weduwe Elisabeth van Bueren-Stultiens en Mathijs Strouck, dagloner, horen.

Janssens stelt eerst nog samen met waarnemend griffier Nijst op 28 september een onderzoek in naar de voordeur en komt tot de conclusie dat de schade de vijftig cent niet te boven gaat. Een plank van de bovendeur was gespleten en op een paar plaatsen was de verf eraf. Dat was alles.

De vierde getuigenronde gaat van start. De weduwe Kerkhoff blijft bij haar eerder afgelegde verklaring. Alleen meldt ze nog dat Everard Hermans, toen hij bij haar in huis was, riep dat hij niet schuldig was, waarop de sergeant hem een vuistslag toebracht. Zij mist een palissade uit de haag van haar tuin, die achter haar huis ligt. Dienstmeid Baens verklaart hetzelfde als haar werkgeefster. Zadelmaker Pieter Jansen uit de Hoogstraat mist alleen een paar palissaden uit de omheining van zijn tuin aan de Hoogpoort. Voor het overige weet hij niets. Koperslager Poelmans van de Oelemarkt is na het horen van de herrie opgestaan, heeft zijn voordeur opengedaan, zag dat er bij de weduwe Kerkhoff iets te doen was en heeft daarna de deur weer gesloten. De omheining van zijn tuin is volledig intact. Logementhouder Gubbels van de Korenmarkt verklaart niets te weten; hij heeft alleen maar horen praten over de gebeurtenissen. Hij mist geen palissaden aan zijn tuin die ook aan de Hoogpoort ligt. Wel zijn er het vorig jaar palen weggehaald. De zeventienjarige Isabella Knapen verklaart dat ze herrie en het slaan op de deur gehoord heeft en dat Victor Hermans vermoelijk geroepen heeft. Ook heeft ze de volgende dag een stuk hout in het voorhuis van haar moeder gevonden, afkomstig van een palissade. Zij heeft dit stuk hout verbrand. Barbara Hillekens, de vrouw van schoenmaker Theo van Moll die op de Hogesteenweg woont, verklaart niets gehoord of gezien te hebben. Zij was om 10 uur al naar bed. De weduwe Elisabeth Stultjens, die ook op de Hogesteenweg woont, verklaart dat zij die avond hevig geklop heeft gehoord, is opgestaan en maar vijf minuten op straat is geweest en niet verder dan de deur van de weduwe Knapen. Van beschadigingen weet zij niets. De laatste en negende getuige uit deze serie was Jan Mathijs Strouks van de Hogesteenweg. Hij verklaart veel herrie gehoord te hebben en is daarna opgestaan. Toen hij de deur opendeed was alles al voorbij.

De vrederechter kan op grond van deze verklaringen aan de rechter van instructie op 2 oktober niets anders schrijven dan dat het hem niet gelukt is de waarheid te achterhalen ondanks alle mogelijke nasporingen die hij verricht heeft. Het enige dat uit de verslagen blijkt, is dat er inderdaad diverse palissaden ontbreken. Niemand weet echter wie dat gedaan heeft.

Justitie in Roermond denkt daar anders over. Op 4 oktober gaat ze de verdachten dagvaardden om in de Pollartstraat in Roermond verhoord te worden. In totaal zijn er negen verdachten. De beklagde Everard Hermans zit nog steeds vast. Hij wordt opnieuw aan een verhoor onderworpen. Tevens wordt opgeroepen marechaussee Bastiaan Folkert uit Susteren. Folkert was nog niet eerder ondervraagd. Hij weet op 9 oktober niets nieuws te melden.

Het verhoor van de verdachten

Het moet wel een bonte stoet zijn geweest die in de vroege ochtend van de negende oktober naar Roermond is getrokken. Om acht uur 's morgens zou immers het verhoor beginnen.

Hoek Oelemarkt/Hogesteenweg (circa 1952). Uiterst links café annex sociëteit "Corona". Eertijds de herberg van de weduwe Kerkhoff.

De eerste verdachte is de zeventienjarige barbier Laurens Bijlmakers, die verklaart dat hij samen met Leonard Stultiens vanuit de herberg van Luyten naar huis wilde gaan. Ze zagen drie personen, Peter Thijssen, Martin Naus en Willem op 't Roodt, bij het huis van de weduwe Kerkhoff staan en Stultiens sloot zich daar bij aan. Omdat er nog licht in de herberg brandde en er stemmen gehoord werden, stelde één van die drie voor om eens aan te kloppen. Het was toen tien voor elf. Stultiens heeft met de klep geklopt en om drank gevraagd. Vrouw Kerkhoff zei toen dat de zaak gesloten was. Scheldwoorden heeft hij niet gehoord. Stultiens heeft op aanraden van een van die drie nog eens geklopt. Een sergeant maakte toen de bovendeur open. Stultiens is op hem togetreden, waarop de sergeant vroeg wat hij kwam doen. Stultiens zei dat hij een borrel wilde hebben, waarop de sergeant hem een vuistslag op de borst gaf. Stultiens zei toen dat hij hem niet moest slaan. De sergeant deed de onderdeur open, is naar hem toegelopen en sloeg hem nog eens. Stultiens zei opnieuw, dat hij hem niet moest slaan, omdat hij hem niets deed. Daarop bracht de sergeant hem een derde slag toe, zodat de hoed van zijn hoofd vloog. Hij is daarna met zijn broer Godfried en nog twee anderen naar huis gegaan. Op de Hogesteenweg is een gedeelte van het verzamelde volk Belgische liedjes beginnen te zingen. Hij heeft de naam van Leopold gehoord en dat het liedje te maken had met de oorlog tussen Holland en België. De marechaussee is aan de deur gekomen en heeft aan zijn moeder gevraagd of ze soms herberg hield. Aan mij vroeg de wachtmeester of ik slapen ging. Nadat ik met ja geantwoord had, zei hij nog dat als ik herrie maakte, zij mij in de bak zouden zetten. Hij was niet eerder door justitie bestraft. Broer Godfried Bijlmakers, linnenwever van beroep, verklaart dat hij op de Oelemarkt zag dat Leonard Stultiens, die samen met zijn broer al eerder de herberg van Luyten verlaten had, met een sergeant stond te praten en dat deze Stultiens sloeg. Ze zijn daarna met zijn vieren naar huis gegaan. Ook hij was nimmer door justitie gestraft. Werkman Peter Jan Klauwers verklaart, dat ook hij even voor elf samen met Godfried Bijlmakers uit de herberg van Luyten is gekomen. Op de Oelemarkt stonden twintig tot

dertig man. Uit de herberg Kerkhoff kwam een sergeant die zei, dat hij geen geklop aan de deur wenste. Leonard Stultiens stond daarbij en die zei, dat hij een borrel wilde hebben. De sergeant heeft hem toen geslagen. Stultiens heeft gezegd: *"Daar is nog een compagnie in huis, waarom zou ik geen drank kunnen krijgen, zoo wel als de andere die er zijn."* De sergeant heeft hem een tweede klap verkocht. Stultiens zei dat hij hem niets misdaan had en de sergeant sloeg nog een derde keer. Op de Hogesteenweg heeft hij slechts de woorden Leopold en Vivat Belge opgepikt uit het gezang. Ook hij is niet eerder bestraft.

Linnenwever Hubert Laemers of Lamerix, die al 52 jaar is, verklaart dat hij op de Oelemarkt met de gebroeders Bijlmakers, Peter Jan Klauwers en Leonard Stultjens naar het huis van hun vader is gegaan om met hun vader een pijp te gaan opsteken. Gestraft is hij nimmer.

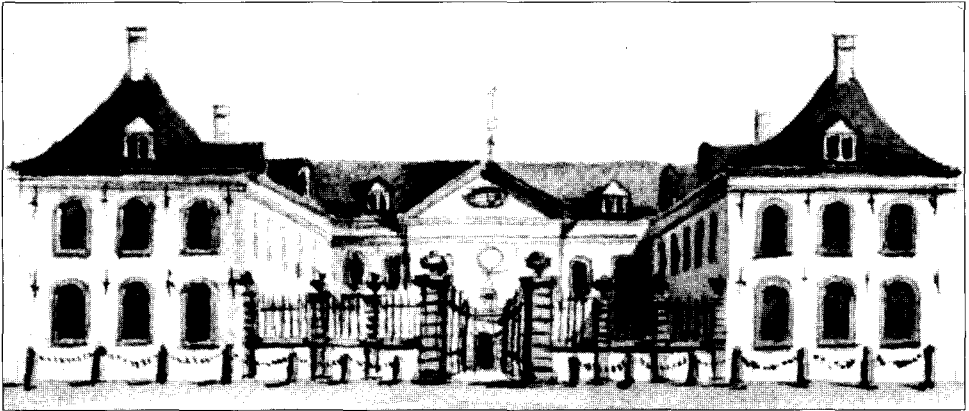
De jonge kleermaker Leonard Stultiens verklaart dat hij om klokslag elf uur met Laurens Bijlmakers de herberg van Luyten verlaten heeft: Op de Oelemarkt zag ik bij Kerkhoff nog licht branden en hoorde er volk binnen. Ik heb toen zelf voorgesteld om er een borrel te gaan drinken. Aan de deur ontmoette ik nog mijn neef Gerard Reemers. Ik heb met de klep geklopt. Een sergeant maakte de bovendeur open en sloeg mij. Daarop zijn er nog twee of drie soldaten aan de deur gekomen. De sergeant heeft mij nog eens twee slagen gegeven, waardoor mijn hoed afgevallen is. De marechaussee is toen gekomen en ik ben met de gebroeders Bijlmakers, Klauwers en Lammers de Hogesteenweg opgegaan. Voor ons werd een lied gezongen van koning Leopold. Hij verklaart op een vraag van de rechter bovendien dat hij Peter Thijssen, Martin Naus en Willem op 't Roodt niet bij de herberg van Kerkhoff heeft aangetroffen, noch dat een van hen hem gevraagd heeft om aan te kloppen. Nimmer hij is door Justitie gestraft.

De molenaarszoon Johan Hubert Hermans verklaart dat hij op die avond om ongeveer elf uur samen met timmerman Jacob Stienen de herberg van Pieter Gruythuysen heeft verlaten. Bij het huis van zilvermid Janssens is Stienen naar de Markt gegaan en hij is door de Langstraat naar huis gegaan. Op de Oelemarkt is hij niet geweest. Hij is twee jaar geleden door de rechtbank beticht iemand met een mes gestoken te hebben en is daarvoor veroordeeld met drie maanden gevangenis.

De tweede molenaarszoon Frans Victor Hermans verklaart dat hij om elf uur samen met Andreas Ketelaars uit de herberg van Gruythuysen vertrokken is om via de wal - dat is dan wel een stuk om - naar huis te gaan. Op de Oelemarkt trof hij veel volk en zag dat een sergeant ruzie maakte met Leonard Stultiens en hem op de borst sloeg. Hij is met Ketelaars de Hogesteenweg opgegaan; voor hen liepen zangers en omdat hun gezelschap hen niet aanstond zijn ze omgedraaid om via de Oelemarkt naar huis te gaan. De marechaussees zijn gekomen. Hij is toen weggegaan en via het straatje van de dokter - dit is het Carisstraatje - over de Hegstraat en de Hogesteenweg weer naar de herberg van Kerkhoff teruggegaan. Hij verklaart dat hij niet op de Oelemarkt was toen ze zijn broer de herberg introkken. Hij heeft voorts niet geslagen op de deur van de herberg. En van de aan hem toegeschreven uitroep om zijn broer geen kwaad te doen, kan hij zich niet veel herinneren. Ook hij is nimmer bestraft.

Molenaarsknecht Jan Baptist Jacobs verklaart dat hij om kwart over elf samen met Everard Hermans de herberg van Gruythuysen verlaten heeft. Jan Hubert en Victor waren reeds weg. Terwijl hij op de weg zijn water loosde, is hij Everard kwijtgeraakt en toen alleen verder gegaan. Bij de Hoogpoort hoorde hij geraas op de Oelemarkt en hij vond Everard onder een sergeant liggen. Everard Hermans werd in het huis getrokken. Ook hij is nimmer bestraft.

De in hechtenis genomen Everard Hermans blijft bij zijn eerder afgelegde lezing, maar voegt daaraan toe dat de sergeant zijn geweer op hem heeft aangelegd om hem dood te schieten.

De rechtbank van eerste aanleg, later arrondissementsrechtbank, in de Pollartstraat te Roermond. Tot 1794 bisschoppelijk paleis. Tekening van rond 1815.

Kortom geen enkele verdachte bekend ook maar iets. Wel wordt sergeant Israël door enkele verdachten ervan beticht Stultiens geslagen te hebben.

De procesgang in Roermond

De Officier van Justitie is van al deze verklaringen geenszins onder de indruk en vordert in zijn requisitoir van 23 oktober 1839 dat alle beklaagden voor het gerecht gebracht worden teneinde veroordeeld te worden, daar zij allen plichtig of medeplichtig zijn aan de vier eerder genoemde misdrijven, of daarbij geholpen hebben.

Strens verwijst hierbij behalve naar het reeds eerder vermelde artikel 1 van de wet van 30 juni 1830 naar een aantal artikelen uit het wetboek van strafrecht. Op de mishandeling van de infanteristen, mits zij geen ziekte eraan overhouden of arbeidsongeschikt worden, staat een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar en nog een geldboete.²⁶

Op het veroorzaken van burengerucht of verstoring van de rust staat een geldboete van 11 tot 15 (Franse) franken.²⁷ Op het vernielen van omheiningen inclusief deuren staat minimaal een maand en maximaal een jaar gevangenis en een geldboete van minimaal 50 (Franse) franken. Op medeplichtigheid aan misdrijven en wanbedrijven staat dezelfde straf als voor de hoofddader.²⁸

De raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg in Roermond komt de volgende dag reeds met de uitspraak. De aanklachten van de zijde van de officier zijn niet genoegzaam gegrond voorzover het betreft het zingen van oproerige liedjes en het mishandelen van een tweetal militairen. Wat het veroorzaken van burengerucht betreft en het vernielen van de deur bij de weduwe Kerkhoff besluit de raadkamer wel over te gaan tot vervolging, maar alleen tegen Frans Victor Hermans. Zij beveelt voorts de gevangene Everard Hermans direct in vrijheid te stellen. Ondertussen heeft hij wel ruim zeven weken in het gevang gezeten.

Dit is een zware afgang voor het Openbaar Ministerie. Het proces is in ieder geval van zijn politieke lading ontdaan. Over blijft nog slechts het vervolgen van het beschadigen van een voordeur.

Maandag 28 oktober 1839, het weekend na zijn vrijlating, stapt Everard Hermans naar burgemeester Louis Beerenbroek om aangifte te doen van mishandeling, bedreiging en vernieling van zijn vest door sergeant Israël. Deze heeft hem zo geslagen dat hij even buiten kennis raakte. Intussen was de sergeant zijn geweer gaan halen om hem vervolgens

daarmee dood te schieten. In de herberg werd hij opnieuw door de sergeant mishandeld. Toen wachtmeester Pex en zijn marechassees binnenkwamen, hebben die hem ook nog eens getrap en geslagen.²⁹ Hoe het met deze aangifte afloopt zullen we nog zien.

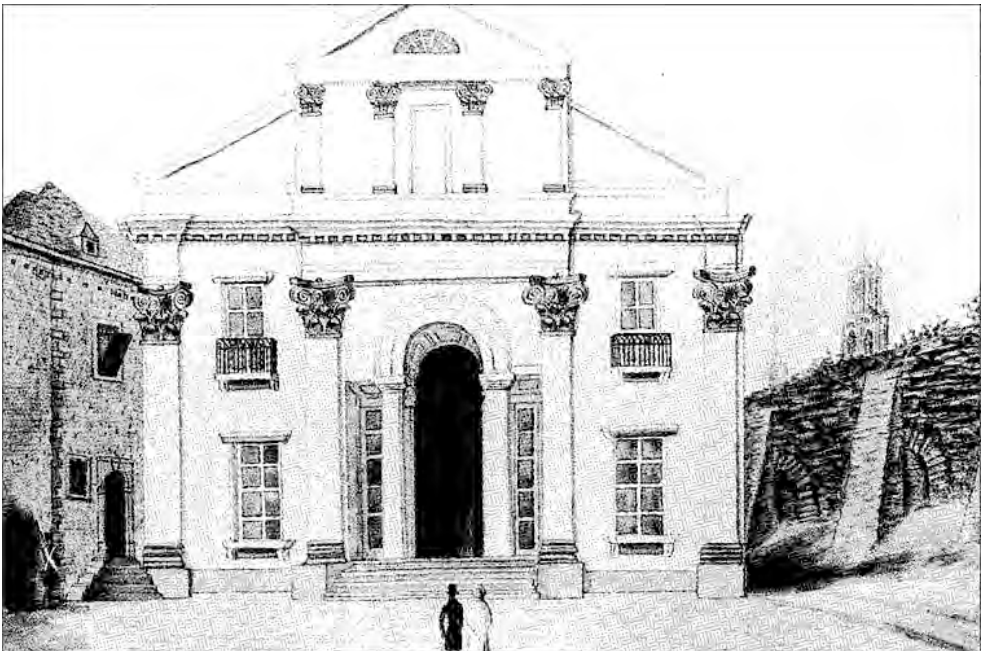
Met het grote proces wordt niet veel haast gemaakt. Frans Victor wordt gedagvaard en dient op 2 december 1839 te verschijnen. De officier van justitie maakt er weer veel werk van; hij laat niet minder dan tien personen oproepen om te getuigen, te weten de weduwe Wilhelmina Kerkhoff en Joanna Baens, wachtmeester Pex en Siccama, Cornelis Boonen, Margaretha van Dooren, Elisabeth Konings, Martin Naus, Isabella Knapen en Arnold Smidts. Ook nu trekt weer een stoet Weertenaren naar Roermond om zich om 9 uur bij het Paleis van Justitie te melden.

Uit hun verklaringen blijkt echter dat minimaal één getuige Victor heeft zien slaan. Velen hebben wel de kreet gehoord, maar slechts één getuige heeft de naam van de roeper genoemd.

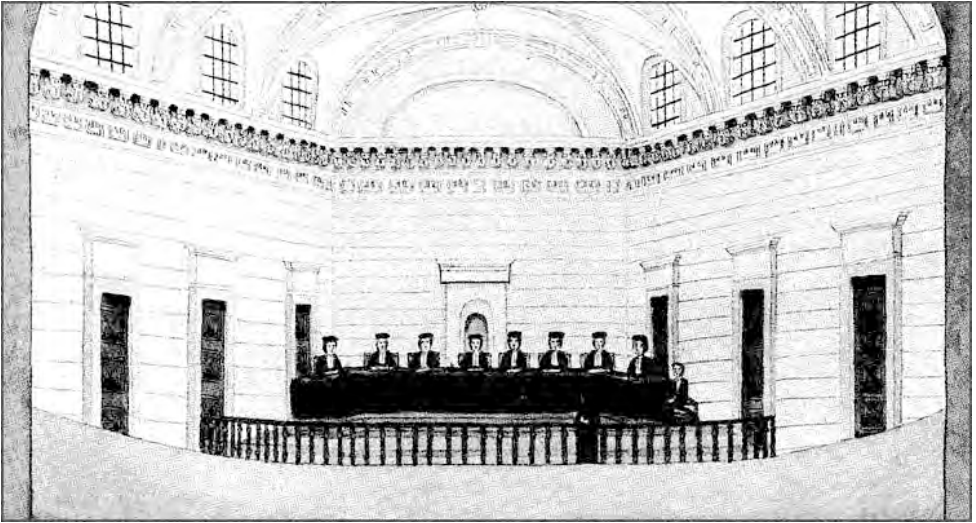
Victor Hermans liet zich bijstaan door procureur Verschueren. Dit is wel van belang, want men kan aannemen dat de familie Hermans niet zo kapitaalcrachtig is dat ze zich een procureur kan veroorloven. Dat betekent dat zij financieel ondersteund werd door bemiddelde sympathisanten.

De officier doet er nog een schepje bovenop en vraagt ook om toepassing van het strafrechtartikel waarbij burengerucht met minimaal vijf dagen gestraft kan worden.³⁰ De uitspraak, die dezelfde dag nog gedaan wordt, luidt dat de feiten niet genoegzaam bewezen zijn en ontslaat Victor Hermans van de tegen hem ingebrachte klachten en van vervolging. De gerechtskosten van de zaak tegen Victor Hermans bedroegen f 54,33.

De indertijd aangerichte schade aan de voordeur van de herberg van de weduwe Kerkhoff bedroeg minder dan 50 cent.

De rechtbank van eerste aanleg, later arrondissementsrechtbank, gelegen op de Minderbroedersberg te Maastricht. Tot 1797 Minderbroederskerk. Tekening van Ph. Van Gulpen rond 1846.

Het interieur van de rechtszaal op de eerste verdieping met de leden van de rechtbank van eerste aanleg. Tekening van Ph. Van Gulpen rond 1840.

De procesgang in Maastricht

De Officier van Justitie Strens geeft de moed na deze slag niet op. Hij tekent hoger beroep bij de rechtbank van eerste aanleg in Maastricht aan. Bij dit soort delicten diende men beroep aan te tekenen bij een andere rechtbank. Voordat de procureur-crimineel N. Verloren in Maastricht de zaak in behandeling neemt, stuurt hij de processtukken terug naar Strens met het verzoek hem eens duidelijk te maken wat zijn bezwaren nu tegen het vonnis zijn, dit omdat Verloren op hetzelfde standpunt staat als de rechtbank in Roermond. Dan vraagt Verloren zich af of hoger beroep überhaupt wel mogelijk is bij een dergelijke overtreding en oordeel.

Hij stuurt aan Strens ook de aanklacht van Everard Hermans tegen sergeant Israël en wachtmeester Pex terug en vraagt zich af of het niet correcter was geweest als Strens deze aangifte tezamen met de andere aangifte had laten onderzoeken. Dat zou erin geresulteerd hebben, zo denkt Verloren, dat de sergeant vrijgesproken was. Verloren laat het vervolgens aan Strens over hoe nu verder te handelen.³¹

Een maand later antwoordt Strens pas. In een zeer uitvoerige brief schrijft hij dat hij graag aanneemt dat er tegen Victor Hermans geen duidelijke bewijzen voorhanden zijn. Toch acht Strens het bewezen dat het roepen van de kreet *Vrouw Kerkhoff ik neem u tot getuige enz.* op hetzelfde ogenblik plaatsvond als het slaan op de voordeur. De officier beroept zich daarbij op de getuigenverklaringen van bijna alle personen die hij naar Roermond heeft laten komen. Met nadruk verwijst hij naar de verklaring van Elisabeth Konings. Uit de samenhang van alle bekende omstandigheden valt te bewijzen dat Victor Hermans schuldig of medeschuldig is aan het vernielen van de deur. Strens meent dat hoger beroep bij een overtreding zoals burengerucht dat tezamen met wanbedrijf zoals het vernielen van de deur is behandeld, wel aannemelijk is.

De aanklacht van Hermans tegen wachtmeester Pex van 28 oktober kon hij niet op het zelfde ogenblik laten onderzoeken, aangezien de raadkamer op 24 oktober Everard Hermans in vrijheid had laten stellen en daarmee deze zaak reeds gesloten was.

Dan komt de aap uit de mouw. Want de officier van justitie is ervan overtuigd geraakt dat de geest die in de hele affaire heerst, *dat men alléén zocht een lid der marechaussée te inculperen, teneinde een soort van zegepraal voor de Belgisch-gezinden der stad*

Weert, te behalen, welke zich zeer veel met deze zaak bemoeid hebben. Anderzijds gelooft Strens ook niet dat er sprake was van werkelijke mishandelingen. Het hoger beroep wordt dus niet ingetrokken. De procedure kan van start gaan.

De president van de Maastrichter rechtbank Batta bepaalt de zittingsdag op vrijdag 13 maart 1840. Victor Hermans wordt gedagvaard om te verschijnen in het Paleis van Justitie op de Tongersestraat. Mr Michiels is zijn verdediger. Victor Hermans verklaart nu dat hij om 8 uur in de herberg van de weduwe Kerkhoff is geweest en van daaruit naar Gruythuysen is gegaan tot de sluitingstijd om 11 uur. Daarna is hij over de wal naar huis gegaan en hoorde hij in de verte Belgische liedjes zingen. Op de Oelemarkt bij de deur van de bewuste herberg vertelden Elisabeth Konings en de nachtwaker Hubert Koppers, dat ze zijn broer binnen mishandelden. Hij erkent nu dat hij de bewuste kreet heeft geslaakt, maar ontkent dat hij op de deur geslagen heeft. Wie dat wel gedaan heeft weet hij niet.³²

De volgende dag zaterdag 14 maart werd vonnis gewezen.

Het vonnis luidt als volgt. Het hoger beroep van het openbaar ministerie wordt niet ontvankelijk verklaard, omdat hoger beroep bij dit soort vonnissen niet mogelijk is. Bovendien is niet bewezen, zoals de rechtbank in Roermond al heeft verklaard, dat de beklagde de bewuste vernielingen heeft aangericht. De beklagde had dus vrijgesproken dienen te worden en niet van rechtsvervolging ontslagen. De rechtbank verbeterd de termen van het vonnis van Roermond in dier voege dat Frans Victor Hermans wordt vrijgesproken van de aanklacht en ontslagen van rechtsvervolging.³³

Officier van Justitie Strens haalde volledig bakzeil met zijn vervolgingsbeleid.

Slot

Er waren nog andere strafzaken waar het beruchte artikel 1 door het Openbaar Ministerie in Limburg werd toegepast. Een drietal van deze zaken zijn voor de jurisprudentie van belang. In al deze gevallen verwierp de desbetreffende rechtbank de opvatting van de officieren van justitie. Omdat de openbare aanklagers het niet eens waren met de uitspraken van deze rechtbanken, werden deze ter toetsing aan de Hoge Raad der Nederlanden voorgelegd. In zijn arresten komt de Hoge Raad tot de conclusie dat het roepen van kreten zoals *Vivat de Belgen; ik heb schijt aan de Hollanders en nog meer aan de marechaussees* geen aantasting is van het gezag van de koning. Het is hooguit het veroorzaken van burengerucht.³⁴ Het eerste arrest met betrekking tot toepassing van het genoemde artikel 1 dateert van 26 september 1839.³⁵ Waarom ging de betreffende Officier van Justitie in de zaak van de gebroeders Bours te Stein eigenlijk naar de Hoge Raad? Hij beschouwde het roepen van dergelijke slogans niet alleen als een aantasting van het gezag van de koning maar ook als een belediging van de *Hollandsche Natie*. De officier was van mening dat als men rust en orde onder de Limburgers wilde handhaven, niet volstaan kon worden met lichte straffen, zoals die gegeven worden bij het veroorzaken van burengerucht. Lichte straffen zouden volgens hem botsingen tussen goede en minder goedgezinde burgers kunnen uitlokken en ook nog tot volksoplopen leiden.³⁶

Met het wijzen van dit arrest door de Hoge Raad werd in één klap het overspannen vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie onderuit gehaald. De rechterlijke macht, zowel in Limburg als in Den Haag, voelde weinig voor politieke processen.

Zoals hierboven is aangetoond, gaf de Roermondse Officier Strens de moed niet op. Want hij liet eind oktober 1839 - ondanks het arrest van de Hoge Raad - zijn eis om een aantal Weertenaren te veroordelen wegens aantasting van het gezag van de koning niet vallen.³⁷ Het resultaat is bekend. In ieder geval werd het - zeker in Strens' visie - een zegepraal voor de Belgischgezinden van de stad Weert.

Lijst van personen

Naam	leeftijd	beroep	geb.pl.	adres
<u>De verdachten</u>				
Everard Hermans	27	molenaar	Nederweert	Molenstraatje 378b
Frans Victor Hermans	18	molenaar	Nederweert	Molenstraatje 378b
Jan Hubert Hermans	26	molenaar	Nederweert	Molenstraatje 378b
Jan Baptist Jacobs	27	molenaarsknecht	Nederweert	Molenstraatje 378b
Leonard Stultiens	19	kleermaker	Weert	Morgat 63
Hubert Laemers	52	linnenwever	Weert	Morgat 91
Laurens Bijlmakers	17	barbier	Weert	Morgat 102
Godfried Bijlmakers	24	linnenwever	Weert	Morgat 102
Peter Jan Klauwers	25	werkman	Weert	Morgat 102
<u>De getuigen</u>				
Jan Pieter Pex	42	marechaussee	Leiden	Markt 1
Nicolaas Siccama	27	marechaussee	Groningen	Markt 1
Bastiaan Fonkert	38	marechaussee	?	Markt 1
Johan Frederik Israël	24	infanterist	?	Oelemarkt 203
Gosse Boersma	23	infanterist	?	Oelemarkt 203
Izak Jesaias	23	infanterist	?	Oelemarkt 203
Wilhelmina Princen weduwe Kerkhoff	39	herbergierster	Weert	Oelemarkt 203
Joanna Maria Baens	24	dienstmeid	Molenbeersel	Oelemarkt 203
Peter Jozef Thijssen	40	hoedenmakersgezel	Weert	Beekstraat 139
Hendrik Terken	34	pruikenmaker	Weert	Beekstraat 155
Barbara Hillekens e.v.	51	huisvrouw	Roggel	Hogesteenweg 108
Theo van Mol				
Isabella Knapen	17	zonder beroep	Weert	Hogesteenweg 112
Margaretha van Dooren	31		Weert	Hogesteenweg 113
Elisabeth Stultiens weduwe Van Bueren	48	naaister	Weert	Hogesteenweg 114
Mathijs Stroeks	50	dagloner	Weert	Hogesteenweg 115
Hendrik Hoeben	38	huisvrouw	Weert	Hogesteenweg 116
Jakob Koolen	24	kleermaker	Weert	Hogesteenweg 118
Gerard van de Laar	20	kleermaker	Weert	Hogesteenweg 118
Pieter Janssen	39	zadelmaker	Weert	Hoogstraat 205
Pieter Francis Gubbels	56	logementhouder	Weert	Korenmarkt 255
Pieter Gruythuysen	51	tabaksfabrikant en herbergier	Eindhoven	Maaspoort 460
Willem op 't Roodt	29	idem	Weert	Maaspoort 460
Andries Ketelaers	24	dagloner	Weert	Molenstraatje 364
Hubert Koppers	48	nachtwaker	Weert	Morgat 86
Arnold Smidts	22	tabaksfabrikant	Weert	Oelemarkt 244
Cornelis Boonen	64	winkelier	Weert	Oelemarkt 245
Louis Boonen	32	landbouwer	Vorst	Oelemarkt 245
Martin Naus	24	voetbode	Weert	Schoolstraat 256
Elisabeth Konings e.v.				
Hubert Poelmans	62	koperslager	Weert	Oelemarkt 250

Noten

1. Dit artikel kwam tot stand onder auspiciën van de Stichting Historisch Onderzoek Weert.
2. Dit waren de heren A.J.L. Borret en J.E.P.E. Gericke van Herwijnen.
3. Rijksarchief in Limburg (RAL). Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Vertrouwelijke brief van de generaal-majoor te Maastricht aan de kapiteins van detachementen te Roermond, Sittard en Gennep, d.d. 31.8.1839.
4. M.P.Strens (* Roermond 1807 - + Maastricht 1875) maakte een snelle carrière; hij werd in 1852 minister van Justitie in het kabinet-Thorbecke.
5. Maastricht kende in die tijd nog een assisenhof, na 1841 gerechtshof genaamd. Het openbaar ministerie werd aan een assisenhof vertegenwoordigd door een procureur-crimineel.
6. RAL. Archief van de rechtbanken en rechterlijke ambtenaren van het arrondissement Roermond 1796-

- 1841 (Archief Rechtbank Roermond), inv.nr. 1936. Brief van procureur-crimineel N.Verloren aan mr M.P. Strens, Officier van Justitie te Roermond d.d. 30.8.1839.
7. WETBOEK van strafregt (Code pénal) met aantekeningen. Amsterdam, 1855, 257.
 8. Opmerkelijk is dat De Bordes het begrip 'gecedeerde landstreken' gebruikt in plaats van de officiële benaming 'weder in bezit genomen landstreken'. België gebruikte immers het begrip 'le Limbourg cédé'.
 9. VERBEET, G.J.B. Limburg op de tweesprong. Welvaart en politiek dilemma 1814-1839. Maastricht, 1978, 354.
 10. RAL. Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 13. Verslag van de kapitein van de marechaussee in Limburg, Hoppenbrouwers, Maastricht, d.d. 5.9.1839, waaraan toegevoegd afschrift van proces-verbaal van aanhouding d.d. 1.9.1839. Vertrouwelijk verslag van kapitein Knijff van de 18e afdeling infanterie, Roermond, d.d. 5.9.1839. Beide verslagen gericht aan het opperbevel te Maastricht. Afschriften werden zoals gebruikelijk vertrouwelijk verstuurd naar de directeur-generaal van het ministerie van Oorlog, d.d. 17.9.1839.
 11. De herberg van de weduwe Kerkhoff is thans café De Brouwer, Oelemarkt 17.
 12. Volgens het politiereglement der stad Weert van 31 december 1837, artikel 1 lid 23, staat op overtreden van de sluitingstijd door tapper of gast een boete van één tot vijf (Belgische) franken. Gemeentearchief Weert (GAW). Nieuw archief (NA), inv.nr. 1144.
 13. Het verslag van kapitein Hoppenbrouwers (zie ook noot 8) dikt het binnendringen nog wat aan. De Weertenaren zouden met geweld hebben geprobeerd de herberg in te komen.
 14. De marechaussee woonde op Markt 1. Dit was het stadhuis met de belendende bebouwing.
 15. Hoppenbrouwers meldt foutief in zijn verslag (zie noot 9) dat Everard Hermans verklaard zou hebben dat de twee genoemde personen er ook bij waren en dus ook medeplichtig.
 16. De lezing die kapitein Knijff geeft is iets anders. Het geweer van Israël zou door de Weertenaren ook vastgepakt zijn. Bovendien ontzet fuselier Boersma de sergeant, terwijl fuselier Jesaias de marechaussee gaat halen.
 17. De molenaarsfamilie Hermans, afkomstig uit Nederweert, woonde in het Molenstraatje (thans Van Berlostraat) in een huis behorende bij de binnenmolen. Zowel molen als huis waren eigendom van Victor-Charles-Antoine de Riquet, hertog van Caraman en zijn zus Rosalie-Marie-Joséphine de Riquet, hertogin van Caraman. Oorspronkelijk waren zij eigendom van de voormalige heren van Weert en via vererving in hun hand gekomen.
 18. De rechter van instructie wordt thans rechter-commissaris genoemd.
 19. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1735. Brief rechter van instructie aan vrederechter Weert, d.d. 6.9.1839.
 20. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1735. Requisitoir van het Openbaar Ministerie d.d. 4.9.1839.
 21. Thans Maaspoort 16, waarin gevestigd Pizzeria Sardinia.
 22. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1735. Verhoor d.d. 5.9.1839.
 23. Andreas Janssens woonde in de Langstraat, vroeger Hotel Steegmans.
 24. Vrederechter Janssens tekende de petitie van 1838 niet.
 25. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1735. Cahier voorlopig onderzoek vrederechter Weert.
 26. Zie artikel 311 Wetboek van Strafrecht, p. 214.
 27. Zie artikel 479 lid 8, p. 423.
 28. Zie artikel 59.
 29. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1937. De aanklacht is een bijlage van de brief van Verloren aan Strens d.d. 15.1.1840.
 30. Artikel 480, sub 5. op blz. 424.
 31. RAL. Archief rechtbank, inv.nr. 1937. Brief Verloren aan Strens d.d. 15.1.1840.
 32. RAL. Archief van de rechtbank van eerste aanleg te Maastricht, 1800-1841. Dossiers van de correctionele processen, inv.nr. 1075.
 33. RAL. Archief van ersten aanleg te Maastricht, 1800-1841. Minuten van de correctionele vonnissen 1802-1841, inv.nr. 836, vonnisnr. 131.
 34. ARA. Archief Hoge Raad, inv. nr 349A, Arresten Strafzaken Limburgse Zaken 1838-1841. Het betreft het arrest van 26.9.1839 en twee arresten van 23.10.1839. In het eerste arrest van 23.10.1839 spreekt de Hoge Raad wel uit dat het roepen van de uitdrukking **de marechaussees zijn smeerlappen** een belediging van een ambtenaar in functie is. In het tweede arrest van die datum wordt de opvatting gedeeld van de rechtbank in Roermond; de verdachten worden buiten vervolging gesteld wegens onvoldoende bewijs.
 35. ARA. Archief Hoge Raad, inv. nr. 349A. Het betreft hier de zaak contra de gebroeders Bours, afkomstig uit Stein. De zaak werd verwezen naar het politiegerecht van Meerssen. H. Bours werd daar veroordeeld tot f 7,- boete en 5 dagen gevangenis; Ph. Bours tot f 5,- en 3 dagen. Zie hiervoor RAL, Provinciaal Archief (PA), inv.nr. 10690, nr. 1515. Brief Verloren aan de commissarissen dd. 5.11.1839.
 36. ARA. Archief Hoge Raad, inv.nr. 349A. Proces-Verbalen.
 37. RAL. Rechterlijke Archieven 1794-1841, Dossiers van correctionele processen 1800-1841, inv.nr. 1735. Dossier Hermans, requisitoir Openbaar Ministerie dd. 23.10.1839.